

БІБЛІОТЕКА І ВІЙНА: ТРИМАЄМО СТРИЙ

(з досвіду науково-технічної бібліотеки
Вінницького національного технічного університету)

Притуляк, Тетяна Євгенівна
Prytulyak, Tetyana

Директор НТБ Вінницького національного технічного університету
21021 м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95. Тел. 0432-651492

Висвітлено досвід роботи науково-технічної бібліотеки Вінницького національного технічного університету у період повномасштабної війни росії проти нашої держави.

Ключові слова: бібліотека ЗВО, війна, вебсайт бібліотеки, волонтерство, віддалений доступ, електронна бібліотека, захист інформаційного простору.

24 лютого 2022 року – дата, яка докорінно змінила життя всього українського народу, назавжди його розділивши на «до» та «після». В наш дім прийшла повномасштабна війна, невиправдана і не спровокована, війна росії проти незалежної і суверенної України.

У часи війни ключовим стає готовність та вміння захищати свою державу. Російсько-українська війна-2022 кожного українця зробила воїном, готовим на своєму місці робити те, що він вміє та разом з армією наближати перемогу.

Протягом перших днів повномасштабної війни ми всі були розгублені, шоковані, не могли до кінця повірити в реальність того, що відбувається. Невже таке можливо в ХХІ ст. у самісінькому центрі Європи?

І головними рішеннями кожного, в т. ч. і наших працівників, в ці дні стало питання про переміщення: виїжджати за кордон, переїжджати в більш безпечне, на їхню думку, місце, чи залишатися вдома, чи евакуювати дітей і рідних. Важливим питанням була організація побуту під час війни: підготовка житла до обстрілів, облаштування укриття, створення запасів їжі, ліків. Деякі з наших працівників виїхали: хто на захід України, хто з дітьми за кордон. Але більшість залишились вдома.

Слід відмітити, що багато наших бібліотекарів почали займатися волонтерством, бажаючи зробити свій внесок для перемоги у війні. Ми хотіли бути корисними, приходили на поміч іншим людям без розголосу та пафосних слів. З перших днів допомагали в плетінні сіток для ЗСУ, в приготуванні їжі для переселенців, облаштуванні їхнього тимчасового житла, ділилися з ними речами першої необхідності, надсилаючи пожертви на армію та гуманітарні ініціативи.

Колективом ВНТУ було організовано пункт волонтерської допомоги, яка передавалась в міста, які найбільше страждали від бойових дій. Університетські гуртожитки стали тимчасовим прихистком для переселенців з прифронтових

територій. Бібліотекарі намагались, по можливості, допомагати як фізично, так і коштами.

Багато бібліотекарів долучилися до ініціативи Спілки університетів України по перерахуванню одностороннього заробітку у фонд підтримки ЗСУ, а також до участі у спеціальному благодійному фонді університету на допомогу військовим з Вінниці. І сьогодні ми продовжуємо донатити на ЗСУ.

В умовах війни багато наших колег-бібліотекарів з прифронтових міст виявилися в складних життєвих обставинах. Працівники нашої Бібліотеки проявили корпоративну підтримку та єдність, по-можливості, матеріально допомагаючи таким колегам. Вже в перші дні війни соціальна функція бібліотеки стала такою ж важливою, як і всі інші. До всіх викликів, які й до того були в українських бібліотеках незалежно від відомчої належності, додалися нові.

Слід відзначити чітку організацію роботи Університету з першого дня оголошення військового стану. Відразу вранці 24.02 ректор у Viber в чаті «Ректорат» запросив на нараду проректорів, деканів та керівників структурних підрозділів Університету, всіх інших працівників попросив залишатися вдома і не панікувати. Для організації роботи Університету в умовах військового стану було створено штаб на чолі з ректором, який надалі координував всю діяльність вишу. Потім проводилися регулярні наради в режимі онлайн-офлайн.

Я, як керівник Бібліотеки, з перших годин російського вторгнення постійно була на зв'язку зі своїми працівниками як індивідуально в телефонному режимі, так і через чат-групу «Науково-технічна бібліотека» у Viber, яка була створена ще на початку коронавірусної пандемії і стала основним способом комунікації в нашому колективі. Таким чином, вся необхідна інформація доносилась всім працівникам з можливістю колективного обговорення.

Ще в перший день повномасштабної російської агресії по Університету було видано розпорядження «Про заходи із виконання рішень комісії з надзвичайних ситуацій ВНТУ» для забезпечення стабільного функціонування структури Університету. Тут чітко було прописано завдання і відповідальність кожного керівника структурного підрозділу, в т. ч. і Бібліотеки.

Наказом по Університету в усіх корпусах було організовано цілодобове чергування для підтримки життєдіяльності університету та запобіганню мародерства. Наші бібліотекарки були готові взяти участь і в нічному чергуванні, та жінок в цьому заході не задіявали.

Трохи оговтавшись, ми чітко визначились з головними професійними та життєвими пріоритетами нашої Бібліотеки – захист інформаційного простору: боротьба з фейками, дезінформацією та кіберзагрозами і, звичайно, інформаційна підтримка навчання та науки в Університеті. Тож, своє завдання ми вбачали і вбачаємо в донесенні та розповсюдженні важливої, правдивої, перевіреної інформації не лише студентській молоді та працівникам університету, а й всьому населенню.

Вітаючи бібліотечну спільноту з професійним святом, президент України Володимир Зеленський підкреслив, що «російські окупанти не лише прагнуть захопити наші території, а й воюють проти свободи, людяності, намагаються знищити нашу історію і культуру. Ворог вилучає вітчизняну літературу, спалює

наші друковані видання, руйнує бібліотеки й книгарні, бо усвідомлює особливу роль українського слова, його цінність і силу в поширенні правди про Україну».

Неприятна політика путіністської росії щодо України з огляду на зміст російської пропаганди у ЗМІ, за останні роки стала просто ворожою, трансформувавшись від антиукраїнської пропаганди до пропаганди війни.

Працівники університетської бібліотеки стали підписантами Заяви УБА «Бібліотекарі! Будьмо з Україною!» в якій засудили «ганебне маніпулювання інформацією російськими бібліотекарями та бібліотеками», закликали бібліотекарів з усього світу дотримуватись загальнолюдських і демократичних цінностей та боротися з дезінформацією і заявили, що лише «об'єднавшись, цивілізований світ подолає темряву і смерть, які несуть Росія та російська армія».

Наразі зросла роль бібліотек, адже інформаційний фронт по важливості стоїть поряд з військовим. Бібліотека ВНТУ не залишилась осторонь. В умовах повномасштабної російської агресії ми не лише не припинили свою діяльність як університетська книгозбірня, а й згуртувалися для надання волонтерської, соціальної, психологічної та інформаційної підтримки тим, хто цього потребує.

В перші дні війни студентам ВНТУ, як і всім іншим здобувачам освіти, згідно рекомендацій Міністерства освіти України, були оголошені канікули. Згодом навчання в університеті було продовжено онлайн. Університетська бібліотека, маючи великий досвід роботи інформаційної підтримки навчальної та наукової діяльності дистанційно, була готова виконувати свою місію і в цей тривожний час. Частина бібліотекарів, маючи доступ до АБІС «УФД/БІБЛІОТЕКА» віддалено, працювали онлайн. Але читальні зали та абонементи були доступні нашим користувачам і офлайн.

Враховуючи ситуацію, коли в першу чергу повинні дбати про безпеку людей, акцентувалась увага на тому, що Бібліотека університету надає інформаційну підтримку навчанням дистанційно 24x7, і наші студенти, зареєстровані в Бібліотеці, забезпечені можливістю користуватися повнотекстовими електронними ресурсами та бібліотечними послугами цілодобово онлайн.

Ще під час карантинного періоду велика робота була проведена по наповненню контенту електронної бібліотеки навчальними та іншими документами для студентів молодших курсів, рекомендованими кафедрами для навчального процесу. Велика кількість скачувань свідчить про популярність нашої е-бібліотеки. Згодом частина бібліотечних працівників була введена в простій. Це, звичайно, не могло не позначитись на якості нашої роботи. Багато запланованого на 2022 рік ми не виконаємо. Але Бібліотека працювала, працює і з основними завданнями справляється.

З огляду військової агресії проти нашої країни Бібліотека підготувала віртуальну інтерактивну виставку **«Рятуючи одне життя, ти рятуєш весь світ»**, документи якої доступні для перегляду онлайн кожному, а зареєстрованим читачам Бібліотеки – і для завантаження. Матеріали виставки сьогодні актуальні, як ніколи, адже розкривають загальні правила поведінки, основні способи захисту в умовах воєнних дій, а також надання домедичної й медичної допомоги з метою збереження життя цивільного населення та особового складу військ.

В березні Бібліотека провела презентації корисних е-ресурсів, які стануть в нагоді багатьом у військовий час, як-от: «**Охорона психічного здоров'я в умовах війни**» (про діагностику та лікування бойового та оперативного стресу); «**У разі надзвичайної ситуації або війни**» (практичні поради, які будуть корисні під час війни); «**Правила поведінки в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій**» : навчальний посібник, «**Долікарська допомога**» (про те, як обстежити потерпілого на місці події, надати першу допомогу при травмах, переломах, вивихах та кровотечах).

Для надання правдивої, перевіреної та корисної інформації не лише працівникам університету, а й всім громадянам на бібліотечному сайті створили рубрику «**Бібліотека і війна:тримаємо стрій**», де розміщені списки офіційних джерел інформації, життєво важливі інструкції та рекомендації в умовах війни тощо. Також створили інформаційний ролик «**Це варто знати в реаліях війни!**». Цю інформацію ми зробили загальнодоступною, розтиражували її на своїх сторінках в соціальних мережах.

2022 рік – ювілейний для Вінниччини, вона відзначає своє 90-річчя. Цей рік проголошено роком Вінницької області. Було заплановано багато заходів у всіх територіальних громадах Вінниччини. Наша Бібліотека планувала провести низку заходів до цієї дати, адже ще з 2017 року ми реалізуємо краєзнавчий проект «Вінниччина: історія, сьогодення, майбутнє», мета якого – розкриття історії нашої малої батьківщини в усій її оригінальності й неповторності.

І у ці воєнні дні ми привітали нашу рідну Вінниччину з 90-річчям, яке вона відзначала 27 лютого і віримо, що в єднанні з усім українським народом вчергове за свою історію здобуде перемогу над агресором! Всім нашим читачам запропонували віртуальну презентацію (на вебсайті) «**Вінниччина: призабуте та <не>відоме**», що розповідає про маловідомі для пересічного громадянина місця, де, попри всі суспільні зміни, мирно вживаються залишки патріархальних традицій та сучасний прогрес.

Найстрашніше те, що внаслідок збройної агресії російської федерації в Україні страждають діти. На 04.10.2022 загинуло 418 дітей, понад 786 отримали поранення різного ступеню тяжкості. Жорстока реальність довкола залишає у маленьких хлопчиків та дівчаток глибокі травми на все життя. Метою цьогорічного Дня захисту дітей було привернути увагу світової громадськості до порушень прав дітей у час повномасштабної війни росії проти України, до численних страждань дітей. Університетська бібліотека створила ролик «**До Дня захисту дітей-2022**», в якому повідала, що діти і війна не сумісні, у дітей повинно бути дитинство. І зло, яке несе смерть дітям, повинно бути знищене.

Університетська бібліотека, турбуючись в нинішній ситуації про своїх маленьких читачів – дітей та онуків наших шановних професорів, доцентів, а по сумісництву мам, татусів, бабусь, дідусів, запропонувала у період канікул-відпусток провести час з користю зі своїми дітками за читанням. Віртуальну виставку «**Читаймо разом з дітьми!**» про цікаві та пізнавальні видання для дітей українською мовою, які подарувала Бібліотеці наша бібліотекар Наталя Тарануха, було представлено на бібліотечному сайті з запрошенням взяти книги для дітей.

Всесвітній день вишиванки, що з 2006 року відзначається у третій четвер травня, став урочистим днем для кожної людини у нашій країні. Цьогоріч свято

прийшлося на 19 травня і одягнена цього дня вишиванка стала символом незламності українського духу, заявою на весь світ про те, що українці – вільний народ і обов'язково здобуде Перемогу. Наша Бібліотека ніколи не залишалась осторонь таких подій, а наразі тим паче. У Всесвітній день вишиванки на бібліотечному сайті була представлена презентація **«Українська вишиванка – генетичний код нації»**, яка розповіла про історію української вишивки, розкрила значення вишитих символів у різних куточках нашої країни. В цей день працівники Бібліотеки долучилися до загальноуніверситетського флешмобу **«Вишиванка Перемоги»** і зробили світлини на згадку.

Університетська бібліотека також взяла участь у челенджі від Вінницького національного технічного університету **«Заспіваймо «Червону калину»»**, присвяченому нашим мужнім захисникам. А ще Бібліотека започаткувала власний челендж **«Співаємо «Стефанію»** (пісня 2022 року українського фольк-реп гурту «Kalush Orchestra», з якою гурт представляв Україну на Пісенному конкурсі «Євробачення 2022»), який активно підхопили колеги з Методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці. В цих заходах ініціатором і головним виконавцем була Людмила Андронік, головний бібліотекар.

Бібліотека продовжувала брати участь у всіх загальноуніверситетських заходах. Зокрема, до Дня відкритих дверей було підготовлено мотивуючу фотовиставку **«ВНТУ – команда переможців. ПРИЄДНУЙСЯ!»**, яка неабияк зацікавила майбутніх абітурієнтів. Цьогоріч на заході було велелюдно, але радість була з присмаком гіркоти. Серед присутніх була значна кількість вимушених переселенців з прифронтових районів.

2022-2023 навчальний рік розпочався з врахуванням реалій війни. Та все ж Університет гарантує надання якісних освітніх послуг, плануючи при потребі гібридну форму навчання задля безпеки здобувачів освіти. А Бібліотека гарантує інформаційну підтримку навчанню 24x7. Тим більше, всіх працівників було виведено з простою.

Традиційно навчальний рік у Бібліотеці розпочався з Місячника першокурсника, коли основна увага приділяється саме студентам перших курсів, не залишаючи поза увагою інших користувачів. З перших днів навчання в Університеті студенти організовано реєструються в університетській книгозбірні, отримують необхідну навчальну літературу. А головне – відвідують заняття з основ інформаційної культури, на яких знайомляться з можливостями Бібліотеки, які надаються для навчання, наукової роботи, самоосвіти, розвитку в умовах діючих обмежень, навчаються пошуку інформації в традиційних та електронних пошукових системах, роботі з базами даних, знайомляться з вебсайтом.

Бібліотечний портал – це ключова зв'язуюча ланка з інформаційно-освітнім простором Університету і єдиною точкою доступу до електронних ресурсів та послуг науково-технічної бібліотеки, що дуже важливо в умовах гібридного навчання. На сайті Бібліотеки для зручності користувачів виставлено банер **«НТБ в режимі 24x7: можливості віддаленого доступу до ресурсів і сервісів»**. Слід відмітити, що на нашому порталі висвітлюється вся діяльність Бібліотеки.

Буває, що зустрічі, заняття з нашими читачами перериваються сигналами повітряної тривоги, тоді, дбаючи про безпеку і працівників, і відвідувачів,

спускаємось в укриття. І там продовжуємо спілкування. Такі реалії страшного сьогодення.

Бібліотекарі, поєднуючи волонтерську діяльність з професійною, працюють далі. Продовжувалась подальша реалізація інформаційно-освітнього проєкту **«Науку творять обрані»**, який покликаний популяризувати наукові надбання вчених ВНТУ. В рамках проєкту були підготовлені біобібліографічні покажчики серії «Вчені нашого університету», присвячені 70-річному ювілею професора, доктора тех. наук М. Й. Бурбело (лютий м-ць) та 70-річному ювілею професора, доктора тех. наук В. В. Кухарчука (вересень м-ць). В липні до 70-річчя з дня народження канд. техн. наук, доцента В. П. Очеретного працівники бібліотеки підготували віртуальну виставку з серії «Штрихи до портрета вченого», на якій представили праці вченого, що є у фондах нашої бібліотеки.

В умовах війни збільшилось навантаження (враховуючи в т. ч. введення в простій окремих працівників) відділу наукової інформації та бібліографії та створеного на його базі сектору з підтримки наукових досліджень в Університеті. В рази збільшилась кількість наданих консультацій науково-педагогічним працівникам, аспірантам з питань наукометрії, віддаленої роботи з БД, доступ до яких отримали ЗВО України під час війни, робота з профілем ВНТУ у Google Scholar та ін. Також обслуговували науковців з інших ЗВО України, які стали вимушено переміщеними (ХНУПС, ТОВ «Технічний університет «Метінвест Політехніка», КрНУ ім. М. Остроградського тощо). Актуальною залишалась інформаційна підтримка Інституційного репозитарію ВНТУ, онлайн допомога науковцям з питань самоархівування та швидкої публікації праць в Репозитарії за допомогою системи JetIQ. Бібліотека постійно інформувала науковців Університету про вебінари від компанії Clarivate, платформи Research4Life, консорціуму ORCID в Україні тощо. Вся інформація про заходи публікується в стрічці новин на бібліотечному та університетському сайтах, навчальній системі JetIQ, університетських групах «ВНТУ. Електронний університет», «Вчена рада», «Ректорат» в месенджерах Viber, Telegram та соціальних мережах.

Ще одне важливе завдання, яке постало перед всіма українськими бібліотеками, в т. ч. і перед НТБ ВНТУ в зв'язку з російською агресією, робота по актуалізації документного фонду. Завдання не просте, враховуючи наш статус науково-технічної бібліотеки університету, де майже 80% документів російською мовою. Звичайно, ми взяли до уваги «Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України», але підходимо до цього питання дуже виважено.

В умовах повномасштабної російської агресії університетська Бібліотека посилила інформаційно-іміджеву діяльність у соціальних мережах. На офіційних сторінках та профілях в Facebook, Telegram, Instagram, TikTok, YouTube регулярно висвітлюється робота Університету та Бібліотеки й публікуються дописи до важливих дат та подій в житті Університету, Вінниччини, України, особлива увага звертається на поширення правдивої інформації про російську агресію на протидію фейкам. У соцмережі Facebook створено та наповнюються рубрики **«НОВИНИ УНІВЕРСИТЕТУ»** та

«ПАМ'ЯТНІ ДАТИ Й ПОДІЇ», в Telegram-каналі – «ЦЕЙ ДЕНЬ В ІСТОРІЇ». Також в соціальних мережах робимо відео-огляди рубрик з бібліотечного сайту. Бібліотечні сторінки, профілі та групи в соцмережах дуже популярні, ми маємо багато підписників, з якими спілкуємося на різноманітні теми (зворотній зв'язок).

Бібліотека тримає стрій: хвилюємось, переживаємо, радіємо, працюємо... Прагнемо підтримати один одного в біді, вітаємо з гарними подіями... Наш світ змінився. Але ми не зламалися та продовжуємо працювати – бо віримо, що кожен сьогодні наближає перемогу там, де може. І дякуємо нашим Збройним Силам за кожний день.

Список використаних джерел

1. Зеленський В. Вітання Президента України з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек // Президент України : Офіційне інтернет-представництво : вебсайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vitannya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-vseukrayinskogo-dnya-b-78157> (дата звернення: 02.10.2022).
2. Науково-технічна бібліотека Вінницького національного технічного університету : вебсайт. URL: <http://lib.vntu.edu.ua/> (дата звернення: 02.10.2022).
3. Librarians! Stand with Ukraine! / Бібліотекарі! Будьмо з Україною! // Українська бібліотечна асоціація : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/en/news-2/5005-librarians-stand-with-ukraine-bibliotekari-budmo-z-ukrainoiu> (дата звернення: 02.10.2022).